

У ПОШУКАХ ПРАВДИ І МУДРОСТІ... (ІСТОРИЧНА ДРАМА І.КОЧЕРГИ "АЛМАЗНЕ ЖОРНО")

У статті аналізується твір відомого українського драматурга написаний у 1927 році. Фабула аналізу і аргументації базується на історичній канві другої половини 18 сторіччя. Автор змальовує історичні постаті і персоналі, які є непересічними українській історії

Ключові слова: історичний документалізм, жертвовність, самовідданість, вчинки, ідейний задум, історична подія.

Пошук високих духовних і моральних цінностей стає рушієм драматичних колізій твору І.Кочерги - драми "Алмазне жорно" (1927).

П'єса ця відображає трагічні події з національної історії, відомі під назвою Коліївщина.

Про гайдамацький рух кінця 60-х років XVIII ст. написано немало художніх творів. Серед них "Гайдамаки" Т.Шевченка, "Останні орли" М.Старицького, майже одночасно з "Алмазним жорном" І.Кочерги була написана п'єса М.Панченка "Коліївщина", за мотивами однойменної поеми Шевченка була зроблена інсценізація "Гайдамаки" Леся Курбаса, що ставилась у 20-ті в багатьох українських театрах.

Не вдаючись в історичний документалізм, не беручи до уваги і не вводячи в твір конкретних історичних осіб, автор в "Алмазному жорні" подає художньо узагальнену правду про героїчне й трагічне минуле нашого народу не тільки певного часу. По-своєму цікавий та оригінальний образ "алмазного жорна" набуває у драмі філософського осмислення соціально-етичних поглядів на людські цінності, на добро і зло, на подвиг і малодушність, на жертвовність і зраду. Головним фактором драм І.Кочерги є домінанта ідеї над характерами, котрі слугують її розкриттю.

Тому своєрідним ключем до розуміння ідеї є образ "алмазного жорна", символіка якого багатогранна. Тут і протиставлення двох каменів: "неоціненого, але цілком нікчемного панського алмаза - і звичайного жорна, що символізує собою працю і помсту поневоленого народу" (І.Кочерга), - і велич та благородство людського серця, чистого, як алмаз (таким воно є у Стесі, Хмарного, Ілька, Цвікловіца, Лії), - і тягар соціальної кривди, що, як млинове жорно, душить простий український народ; і, врешті, безплідна гонитва за мрією, що манячи сяєвом алмаза, залишається ілюзорною. Драму пронизує ще одна вагома ідея, що є визначальною у ряді п'єс І.Кочерги, - це проблема значимості тісного часу, котрий може бути фатально-доленосним у людському житті. Звідси різка зміна обставин і ситуацій, що впливають із життєвих закономірностей, несподіванки у повороті людських дол.

У п'єсі "Алмазне жорно" відображені історичні події 1768 року, відомі під назвою "коднянська трагедія". Отже, у творі змальовано не саме повстання гайдамаків, а його трагічний

кінець — криваву розправу польської шляхти над учасниками національно-визвольного руху у містечку Кодня біля Житомира: там було скарано на горло понад три тисячі повстанців.

Фабула твору пов'язана із розшуком дорогоцінного алмаза, що має форму жорна і який, якщо буде знайдений нареченою гайдамаки Хмарного Стесею, врятує героїчному юнаку життя. Цей алмаз таємниче зник з палацу графині Вількомірської тоді, коли там побували повстанці на чолі з Василем Хмарним. Зав'язка головної колізії і починається з прохання Вількомірської до житомирського судді Дубровського допомогти знайти алмаз: під час перегляду справ гайдамаків він може натрапити на його слід. Щоб врятувати коханому життю, алмаз має знайти чарівна Стесья протягом двадцяти днів... Цю головну колізію доповнюють інші, пов'язані з нею проблематикою: мріють знайти одне одного простий гайдамака-скрипаль Ілько Лук'ян і вродлива графиня Брагінська, котру повстанець-музикант випадково врятував од безчестя й загибелі, полюють за дорогоцінним алмазом найманці підступного графа Ружинського, страждає і поневіряється осліпла і збожеволіла од горя єврейська дівчина Лія, яка врешті-решт знаходить духовне і фізичне зцілення у мудреця Авраама Цвікловіца, відстоює правду по-своєму чесний і порядний і разом з тим немилосердний суддя над гайдамаками Дубровський.

Чи не найкращим, чи не найпоетичнішим у творі є образ жертвовної і самовідданої Стесі - образ трагедійний у своїй основі. Дівчина будь-якою ціною прагне врятувати життя своєму нареченому Василеві Хмарному, засудженому до страти, і тому приймає пропозицію графині Вількомірської - розшукати алмазне жорно протягом короткого часу, тобто береться зробити неможливе. Вона витримує всі приниження й знущання, аж поки інтуїтивно не натрапляє на слід коштовного каменя.

"Мов безумна, мчала я і вдень і вночі, щоб успіти до строку, щоб не приїхати, коли вже буде пізно... І ось... І ось... я у вас... голова туманіє... в очах темно... Благаю ж вас, заклинаю вас усім святим... ради життя людини... дайте мені цей камінь, я служитиму вам весь свій вік... тільки врятуйте, врятуйте мого Василя..."

»і —

завтра скарають єврейського мудреця Цвікловіца.

Жертовність і самозреченість дівчини, якою керує "не розум, а серце", вражають людину, що сама постраждала від гайдамаків (тут, як бачимо, автор далекий від загальноприйнятої ідеалізації повстанських рухів : гуманізм його позакласовий), і Авраам Цвікловіц віддає коштовний камінь Стесі: "платить свій викуп за право вільного розуму" (318).

Однак чиста, як алмаз, душа героїні виявляється безсилою проти влади і культу дорогоцінних матеріальних речей, що взяли гору над розумом і серцем. Стеся божеволіє і гине, звинувачуючи соціальне і моральне зло, той бездумний у своєму меркантилізмі й користолобстві світ, що нищить фізичну і духовну свободу людини. Світ зла і насильства асоціюється для дівчини із кам'яним жорном:

"Підніміть ці жорна, бо вони придавили моє серце... воно там сочиться кров'ю... Ви подумайте тільки, як боляче серцю, коли на ньому лежить такий камінь... Зніміть жорно з мого серця!" (347).

Отже, не може бути вільним і щасливим суспільство, де під важкою брилою соціального й національного гніту стогне народ, де алмази й коштовності стоять вище духовних і моральних цінностей.

Контрастне зіставлення людських вчинків, слова і діла - один із найважливіших естетичних прийомів І.Кочерги. На відміну від Стесі, що свою любов доводить ділом, самопожертвою, юна і вродлива графиня Брагінська нестримна у вираженні почуттів до свого випадкового рятівника лише на словах. Під час нападу повстанців на панську садибу чарівну юну графиню врятує од безчестя і смерті молодий гайдамака-музика Ілько Лук'ян. На пам'ять про зустріч і шойно народжену любов зманіжена панянка презентує своєму лицареві золотий наперсток: адже вона впевнена, що це шляхтич, людина благородного походження.

Розповідаючи про цей доленосний у її житті випадок, юна графиня розливається у своїх почуттях, клянеться своєму романтичному героєві у вірності:

"Три речі дала я тоді йому на спомин - цей наперсток, моє ім'я... і... (зупиняється, дуже тихо) і мій поцілунок, бо нічого більше не було в мене в той час. Але вся моя душа належить цьому рицареві з тієї пори, - і йому досить тільки прийти, щоб повести мене за собою, куди він хоче" (328).

Однак, коли Гелена Брагінська зустрічається з ув'язненим Ільком і дізнається про його хлопське походження, вона з відразою жахаючись відмовляється від нього, бо не може і не бажає визнати, що життям зобов'язана гайдамаці. Голуба мрія екзальтованої графині виявилась неспівмірною з суворою правдою життя. Испит на благородство і людську порядність виявився не під силу самозакоханій романтичній панянці, і вона, ставши графинею Ружинською, не знайде щастя й любові, нестиме хрест гіркої спокути за зраду, за ганьбу, за панський гонор:

"Самотня, темної ночі можу я плакати та молити прощення за тяжкий мій гріх, за те, що зреклася свого збавителя, за те, що оддала катам того, хто врятував життя моє і честь" (344).

І ще одним контрастом до цієї ницості і малодушності може бути вчинок єврейської дівчини Лії, котра, прозрівши і позбувшись душевної недуги, зустрічає в жебрацькій одежі покаліченого Лейзера - свого колишнього нареченого - і не зрікається його. В щасті, в здоров'ї, в достатку вона простягає руки убогому страднику, дарує коханому ласку і любов.

У свій час критика безпідставно звинувачувала І.Кочергу за нібито недостатнє висвітлення у п'єсі "народу як основної діючої особи" і народних ватажків, котрі стоять десь поза центром подій:

"У центрі п'єси, присвяченої народному повстанню, природно, мусили б стояти постаті його ватажків, учасників. Сама тема вимагала зображення в п'єсі народу... В дійсності ж цього не трапилось..."². Думаємо, що така спрощено соціологічна трактовка не має підстав. По-перше, автор зображував у творі не саме повстання, а його трагічні наслідки. По-друге, для осмислення складної філософської проблематики драми, ідейного задуму письменника це було не тільки необов'язковим, а й навіть зайвим. І по-третє, зображення представників антагоністичних сил, конфліктуючих світоглядів, як це властиво для філософсько-психологічної дискусійної драми, не стоїть поза головною колізією у висвітленні авторських ідей - ідеї свободи національної, соціальної, духовної, ідеї правди і совісті, ідеї жертовності і самовідданості.

Рупором незнищенності волелюбного народного духу виступає у п'єсі Василь Хмарний - прекрасно виписаний образ повстанського ватажка. Хмарний як героїчний повстанець мало зображений безпосередньо в дії і вчинках: вони лишаються десь там, поза сценою. В основному у п'єсі змальований герой у дискусіях з панством на суді. Гнівним-звинуваченням шляхетському суду звучать слова Василя Хмарного, у яких протест проти національної і соціальної кривди, проти зневаження людської гідності, застереження про неминуче полум'я всенародного гніву, що впаде на голови визискувачів і гнобителів:

"Не тіште себе думкою, пане Дубровський, що ви чините суд над нами. Не суд - а розправу, бо не злочинців ви караете, а весь народ, який відважився сказати, що він не бидло, а має вільну душу. Спокій і мир посполитий! Чи не ж ви зрушили його перші? Чи не ж ви перші нагнали в Смілянщину тисячі жовнірів із регіментарем Вороничем, що позганяв народ в обози, що утискав і нищив його дощенту. А гвалти і злії ексцеси? Чи не ви ж перші знущалися з нас і в Черкасах, і в Корсуні, і в Жаботині? Чи не ваші жовніри викручували руки і ноги, розривали роти, били канчуками, поки м'ясо одвалювалося шматками, мордували, палили живцем? То не дивуйтеся ж,

коли вибухло полум'я, що ви його самі роздмухали. Маєте сокиру, пане Дубровський, стинайте голови, стинайте, коли зможете стягти їх цілому народові. Але живий народ, і не вмере Україна, і не буде вам хлопом вільний одважний народ! " (286-287).

Не викупу життя ціною алмаза бажає Хмарний - він прагне лише справедливої відплати панам за зневажену гідність і честь, за кривди, заподіяні людям. У фіналі п'єси ми бачимо народного героя на волі, він мстить графу Ружинському за Стесю: отже, боротьба українського народу за своє національне визволення триває, і плин часу не зупинить її доти, доки не прийде віками очікуване щастя свободи і справедливості.

Повстанець-музика Ілько Лук'ян постає ніжним і поетичним у своєму коханні до врятованої ним панянки Гелени Брагінської (ця колізія чудово виписана у творі, є необхідною для глибшого філософського осмислення ідеї вірності і самопожертви).

Для поетичної душі народного музики всяке грубе насильство і розбій (навіть, якщо воно йде від своїх засліплених помстою співвітчизників) чуже, несприйнятливий й огидний ("Я був музикою, вельможний пане, а коли б хотів убивати або гвалтувати, то не вирятував би од товаришів тієї паночки" - 327).

Інтуїтивно відчуваючи шляхетне походження врятованої ним дівчини, Ілько не розлучається з мрією знову зустріти її:

"... тільки одного бажає душа - знов, хоч на хвилину, побачити її, тільки побачити... а потім хоча б і вмерти" (301).

Однак ілюзорне кохання виявилось оманливим: Гелена у фатальну хвилину зраджує свого рятівника. Біль і гірке розчарування не ламають і не гнуть Ілька, котрий ідучи на смерть, не втрачає гідності і честі. Поважаючи за чесність і людську порядність навіть виносячого смертельний вирок суддю ("Спасибі вам, пане суддя, ви бажали мені добра" - 330), юнак, звертаючись до своєї зрадливої мрії, підкреслює моральну вищість простого гайдамаки над екзальтованою панянкою:

"Але тричі зреклася хлопа вельможна панна, бо ніколи не простить панянка, що хлопкові завдячує життям, що забив вошивий гайдамака золотого рицаря, якого берегла вона в своїй шляхетській душі" (330). Болісне розчарування в мрії, що не співмірна і контрастна з життєвими реаліями, звучить в останніх словах Ілька: "(до Брагінської з презирством). Прощай, ясновельможна графине. (Зараз же ніжно). Прощай і ти, Гельцю, дівчино з золотим наперстком, що пригорнулася в одній льолі в мене на грудях в ту чудову ніч..." (331).

Симпатичними, привабливими у своїй удаваній козацькій безтурботності і безжурності, дотепності і гумористичному погляді на життя постають у п'єсі товариші Ілька Прокіп Скрыга і Мусій Шенчик. Тут безпосередньо спостерігаємо авторське уміння бачити народні повстанські маси в окремому індивіді.

Якщо в образах повстанців (Хмарного, Ілька, Макосія, Шенчика, Скрыги) втілені кращі риси героїчного й волелюбного народу, то у змалюванні представників звироднілого панства акцентується увага на найогидніших факторах аморальності й антилюдяності. Нищість, підступність, віроломство, пихатість і зарозумілість, моральна розбещеність, чванливість і боягузливість, безпринципність у досягненні мети - далеко не всі риси представників звироднілої шляхти, жорстоких визискувачів і гнобителів. Але усіх їх, зображених у драмі, єднає передусім одне - культ поклоніння матеріальним цінностям, заради яких не зупиняться ні перед чим. Навколо дорогоцінного алмаза і схрещуються честолюбні, меркантильні й користолюбиві плани Вількомірської, Ружинського, Лозки, Прозки, Пшепюрковського та інших панів. Не вдаючись до карикатурного зображення ворога, автор створює цілком життєві постаті носіїв відповідних до певного кастового клану моральних принципів і переконань.

Найповніше з табору польської шляхти вписаний граф Ружинський - соціальний і моральний антипод гайдамаки Василя Хмарного (Ружинський - своєрідний прообраз князя Ольшанського з майбутньої історичної драми "Свіччине весілля"). В образі графа Ружинського втілені найістотніші риси морально і духовно звироднілої польської шляхти, котра віками гнобила український народ, принижувала його національну гідність, кров'ю і трупами встеляла його шлях до свободи і незалежності. Гоноровитий і хвальковитий шляхтич хизується своїми "заслугами" ("Я граф Ружинський, забив на війні сотні ворогів своєю шаблею" - 288-289), хоч насправді під час повстання гайдамаків ховався од небезпеки у Варшаві. Зате проявляє Ружинський "сміливість" і "доблесть" перед зв'язаним гайдамакою Хмарним, коли б'є беззахисного по обличчю.

По-садистському знущається він над мудрецем Цвікловіцем, підступно чинить наругу над Стесею, віроломно грабуючи її; внутрішньо не сприймаючи людських чеснот і порядності, граф добивається відставки судді Дубровського, який намагався дотримуватись законності, врешті-решт навіть графиню Брагінську, що стала його дружиною, Ружинський відверто зневажає, докоряючи їй за випадкову любов до зрадженого гайдамаки Ілька. У фіналі цей викінчений негідник, злодій і гвалтівник гине від руки Василя Хмарного, і помста ця сприймається як справедлива за скоєні злочини кара.

Цікавим характером, суперечливим у діях і вчинках постає у п'єсі суддя Дубровський, в образі якого відбита внутрішня драма загалом чесної людини, що, будучи представником свого соціального середовища, класу, через порядність і великодушність не сприймається своєю кастою і вступає з нею в конфлікт. Дубровський, захисник свого ладу, інтересів шляхти, чесно вступає у герць з гайдамаками:

"... в ту грізну годину, коли вогонь повстання охопив всю Україну... я один став на оборону

наших осель, оборонив Житомир, Бердичів і Овруч... Я бився з ними (показує на Хмарного) в чистому полі, в рівному бою, перше як узятись за перо, щоб стинати їм голови" (289).

Суддя нещадно виносить смертні вироки повстанцям. Але для цієї людини пріоритетними над усім є кодекс лицарської честі, і загальнолюдські моральні засади, яким він намагається служити. Вірний слуга Феміди, Дубровський сумлінно дотримується законності і порядку. Він щиро співчуває Стесі (а десь у глибині душі і Хмарному), вірить і прагне допомогти Ільку, не дозволяє втручатися в судові справи шляхті, намагається притягти до кримінальної відповідальності злочинця Ружинського. Однак доброчесності і порядності людській немає місця у суспільстві, де панують користолюбство і насильство, лицемірство і жорстокість, де існує лише культ влади і багатства. (Тут, очевидно, можна бачити авторські ілюзії щодо постреволуційної доби). Істинне лицарство і благородство Дубровського вороже сприймається підступною шляхтою, яка домагається захисника інтересів своєї ж таки касти, оборонця законів Речі Посполитої усунути з посади судді. Прагнення цього чесного шляхтича утвердити законність і справедливість, залишитись гуманним, втілюючи при цьому в життя закони несправедливої держави, виявляються безсилими перед суспільними реаліями.

В одній із фінальних сцен Дубровський ще викликає на суд підступного графа Ружинського, ще бажає добитися правди, але це вже голос волаючого в пустелі. Морально-етичний конфлікт порядної людини зі своїм оточенням, як це показано на прикладі судді Дубровського у драмі "Алмазне жорно", розкриває насамперед ідею абстрактного, позакласового гуманізму, не підпорядкованого будь-яким політичним доктринам. Ця ж ідея часто була провідною у багатьох творах світової класики (Гюго, Ібсен, Достоевський, Толстой, Леся Українка, Микола Хвильовий та ін.). Зображуючи житомирського суддю Дубровського як представника привілейованого класу і як людину, котрій властиві почуття гідності, честі, великодушності і справедливості, автор, безперечно, йшов у розріз з марксистськими ідейними постулатами про класову природу гуманізму, високих моральних якостей і чеснот.

І саме істотно відчутна домінанта загальнолюдського над класовим не сприймалась позитивно дослідниками у свій час. Так Н.Кузякіна вважала, що певними недоліками п'єси є "деяка ідеалізація представника польської шляхти судді Дубровського та старого єврейського мудреця Авраама Цвікловіча. Все ті ж впливи теорій про вселюдський гуманізм і абстрактну справедливість..."³. Існувала й протилежна думка про те, що "І.Кочерга (образом судді Дубровського - М.К.) переконливо спростував вигадку про загальнолюдську надкласову природу гуманізму і моралі. В антагоністичному суспільстві, доводить драматург, гуманізм і моральність, так само, як і інші суспільні категорії, - завжди класові"⁴.

Насправді ж, як бачимо, автор "Алмазного жорна" не дотримується класового поділу у розмежуванні добра і зла, та й життєвий та історичний досвід давно спростовують марксистські теорії про класові пріоритети у людському бутті. Саме завдяки образам судді Дубровського і мудреця Цвікловіча Кочерга уникнув соціологізаторського підходу в осмисленні життєвих фактів і явищ, дійсно висвітлював ідейні концепції вселюдської справедливості (витоки якого у християнських ідеалах, у творчості великих мислителів-художників століть: Шекспіра, Гофмана, Ібсена, Гюго, Толстого, Достоевського, врешті-решт у нашого Шевченка).

Повчальним з цього приводу є й образ єврейського мудреця і вченого Авраама Цвікловіча - людини, в душевному сум'ятті якої спостерігаємо конфлікт між розумом і серцем. Старий лікар, сім'ю якого знищили у сліпій люті гайдамаки, залишається самотнім.

Підносячись над суспільними катаклізмами світу, людина ця поринає у сферу пізнання, залишається гордою і незалежною, керується, здавалось би, лише розумом, коли намагається стояти осторонь життя, зайняти споглядальну позицію. Однак розум не може взяти верх над почуттями: Цвікловіч врятовує свою співплемінницю сліпу Лію, виліковуючи її духовно і фізично, допомагає Стесі, незважаючи на те, що сини його загинули од рук гайдамаків. Мудрець вважає, що матеріальні цінності не приносять людині щастя ("Скільки золота, сліз і крові бачило це променисте жорно... Але чи зробив цей камінь хоч єдиний раз кого-небудь щасливим?" - 318) і тому дорогоцінний алмаз віддає дівчині як можливий порятунок нареченого од смерті і за власну духовну свободу: "платить свій викуп за право вільного розуму" (318). Як бачимо, свобода розуму залежать від чистих помислів і дій людини, не обтяженої гріхом, егоїстичними інтересами. Благородство душі тут робить світлим і розум. У той же час мудрість і зваженість лікаря допомагають йому керувати своїми почуттями у найкритичніші хвилини: після візиту графа Ружинського і його цинічних знущань Цвікловіч, серце якого розривалось од завданого болю ("розум не владний над серцем, коли воно болить так смертельно" - 316), не впадає у сліпу ненависть, не втрачає людяності, ідучи назустріч дівчині, котру привело "не розум..., а серце".

І розум, і серце спонукають мудреця Цвікловіча критично сприймати сувору дійсність з усіма історичними катаклізмами і суспільними ексцесами, котрим він (людина, що сприяє прозрінню у прямому й переносному значенні) дає справедливую оцінку. Засуджуючи духовних і моральних сліпців, у яких помутився розум від користолюбства і ненависті, Цвікловіч водночас говорить гірку правду про політичну сліпоту українських повстанців, ошуканих російською царицею:

"І гайдамаки сліпі, бо повірили в ласку цариці, що продасть весь народ український, щоб тільки держався її трон і не луснули стародавні

ланцюги, якими посковували хлопи по всій землі - од Москви і до Мадрида... Бо добре знає цариця, що кожний удар по цих ланцюгах буде чути скрізь, де тільки працює на панів безправний пригноблений народ..." (340).

У той же час мудрець відзначає моральне ошуканство і сліпоту єврейського народу, що, віками гнаний і переслідуваний, запобігає перед своїми ж катами й гонителями:

"Але ще більш за всіх сліпі євреї, що цілують панську руку, яка ще вчора їх біла... Ось поглянь, це ж наші євреї... Вони несуть алмазну шаблю, щоб якнайшанобливіше піднести її великому гетьманові Браніцькому (з глибоким сарказмом) за те, що він врятував народ єврейський від нового Амана і персів..." (340).

У свій час деякі дослідники вважали, що в образі мудреця Цвікловіца драматург "показав історичну обмеженість просвітительства, його неспроможність щодо наукового пізнання об'єктивних законів суспільного розвитку"⁵.

Вважаємо, що це далеко не так: ідейно-композиційна роль цього персонажа у п'єсі зовсім інша. Цвікловіц, - голос мудрості, авторська оцінка зображеного, своєрідний рупор певних ідей: гуманізму, вселюдського взаєморозуміння між класами, народами, державами. Однак в "Алмазному жорні" устами Цвікловіца якоюсь мірою окреслюється суголосні суспільно-політичні процеси постреволюційного періоду 20-х років: нове імперське поневолення більшовизмом українського народу, безпринципна поведінка тих сил, що сприяли новітній (тепер під виглядом пролетарського інтернаціоналізму) московській експансії, і, безперечно, мова йшла і про багатьох представників єврейської нації, котра, постраждавши за царизму від чорносотенних погромів, чи не

найбільше з усіх поповнювала ряди апологетів марксистсько-ленінського вчення - багатолітнього ідейного фундаменту неоімперіалізму, заснованого на денационалізації народів.

У драмі через образ, через певну історичну конкретику спостерігаємо висвітлювання автором болючих проблем свого часу, причому (як і в інших творах Кочерги) важливість донесення ідеї через характери і ситуації є найголовнішим фактором п'єси "Алмазне жорно", де дискусійне начало грає первинну роль. Про це у свій час зазначали дослідники: "Ця п'єса Кочерги з її символікою і гострими "словесними двобоями" виразно перегукується з драматургією Лесі Українки, яка теж часто будувала драматичні твори на образах-символах і вміла, як ніхто, зіткнути своїх непримирених героїв-антиподів у гострій боротьбі, в палких словесних поєдинках"⁶.

Як самобутня дискусійна драма на історичну тематику з гострими психологічними колізіями і цікавими у своєму розмаїтті людськими характерами і ситуаціями, п'єса "Алмазне жорно" І.Кочерги займає одне з найпомітніших місць в українській новітній літературі 20-30-х років, хоч і досить скромно та побіжно цей твір розглядався критикою. Слушно зазначав один із дослідників історії і теорії драми про те, що "Алмазне жорно" стало справжньою перевіркою творчих сил драматурга. Затьмарене славою "Свічного весілля", яке справді вражає глибиною змісту й вишуканістю форми, "Алмазне жорно" досить стримано оцінюється дослідниками, скромніша його сценічна історія. Та важливо бачити, що шлях І.Кочерги до "Свічного весілля", а потім і "Ярослава Мудрого" від "Феї гіркої мигдалю" йшов саме через "Алмазне жорно"... Саме "Алмазному жорну" завдячує митець злетом у "Свічному весіллі"⁷.

Примітки

1. Кочерга І. Твори. - К., 1976. - С.317. (Далі посилання в тексті).
2. Кузякіна Н. Нариси української радянської драматургії. - 4.1. - К., 1958. - С.117.
3. Там само. - С.118.
4. Голубева З.С. Іван Кочерга: Нарис життя і творчості. - К., 1981. - С.50.

5. Там само. - С.53.
6. Андріанова Н.М. Іван Кочерга: Літературний портрет. - К., 1963. - С.24.
7. Михайлин І. Жанр трагедії в українській радянській драматургії. - Харків, 1989. - С.77.

Summary:

This article analyses the work of the famous Ukrainian dramatist written in 1927. The plot of the analysis and arguments is based on the historical background of the second part of the 18th ct. The author shows historical figures and personalities that are not average in the Ukrainian history.

Key words: historical documentalism, secrificion, selflessness, actions, ideological conception, historical event.